

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ІНТЕРЕСІВ СТУДЕНТІВ-МАТЕМАТИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Киш Н.,
м.Ужгород

Реформування системи вищої освіти в Україні в контексті Бологонських угод, крім іншого, передбачає впровадження у змісті підготовки фахівців, в тому числі, іншомовної, особистісно-орієнтованих технологій навчання. Вони спрямовані на розвиток творчого потенціалу особистості студента, формування професійно-значимих якостей майбутніх фахівців, системи цінностей, що обумовлюють здатність до професійного саморозвитку, конкурентоспроможності на ринку праці.

Аналіз літератури з проблеми дослідження дозволяє зробити висновок, що значна кількість робіт присвячена проблемі формування професійних інтересів учнів і, в значно меншій мірі, професійних інтересів студентів. Прийнято вважати, що студенти дорослі люди, які самовизначились, а отже і говорити про формування професійних інтересів в цьому випадку не зовсім коректно.

На превеликий жаль, значна частина молодих людей – випускників вузів, після отримання дипломів з різних обставин не може (а в багатьох випадках – не хоче) працевлаштуватися за фахом.

Однією з причин такого стану речей вважаємо відсутність цілеспрямованої роботи із студентами університету в контексті формування їх професійних інтересів, мотивів, ціннісно-смыслових орієнтацій.

Отже актуальність розглядуваної нами проблеми випливає з наявності протиріччя між потребою у впровадженні особистісно-орієнтованих технологій навчання у змісті підготовки фахівців, в тому числі, іншомовної та невикористанням гуманістичного потенціалу іноземної мови, спрямованого на розвиток і формування професійних інтересів студентів.

Аналіз літератури з проблеми дослідження уможливорює виокремлення досліджень з теорії професійного самовизначення особистості та профорієнтації (М.Р.Гінзбург, Э.Ф.Зеєр, Е.А.Клімов, А.М.Кухарчук, В.В.Овсяннікова Н.С.Пряжніков, А.Д.Сазонов, Х.Том, Д.Тидеман, П.А.Шавірі, Д.Холланд, С.Н.Чистякова та ін.), педагогічного супроводу професійного самовизначення (М.Р.Бітянова, О.С.Газман, В.І. Слободчиков, А.В.Мудрик та ін.).

Проблему підвищення ефективності та якості вивчення іноземних мов досліджували Л.Грицюк, А.Деркач, Р.Мартінова, Н.Федічева. Про важливу роль іноземної мови у процесі підготовки інженерних кадрів йдеться у працях Є.Е.Барінової, М.Є.Николаєнка, О.Л.Пумпянського, Н.В.Саєнко, С.К.Фоломкиної, С.В.Щербини та ін.

У дослідженні Л.П.Якубовської [14] обґрунтовано педагогічні умови ефективного використання навчально-рольових ігор у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до іншомовного спілкування в професійній діяльності. Дослідницею розроблено типологію навчально-рольових ігор професійної спрямованості (тренувальні, ситуативні, професійно-діяльнісні, змагально-інструментальні), розкрито специфічні особливості процесу навчання, в якому реалізується імітаційно-ігровий підхід, визначено основні етапи підготовки та проведення навчально-рольових ігор, розглянуто їх багатифункціональний характер, вплив на мотивацію навчальної діяльності курсантів, їх пізнавальну активність та успішність засвоєння іноземної мови.

У дослідженні А.В.Штифурака [13] показано, що позитивний вплив на формування професійних інтересів студентів педагогічних училищ у процесі вивчення іноземної мови матиме трансформація пізнавальних інтересів у професійні через інтенсивне використання завдань квазіпрофесійного характеру; формування позитивної навчальної мотивації, яка тісно пов'язана з інтересами; проведення психокорекційної роботи з метою усунення таких негативних психологічних рис, характерних для старших підлітків, як замкнутості, конфліктності, не сформованості емпатії, тривожності, низької самооцінки; активне використання комунікативного підходу до викладання іноземних мов, яке б виражалось в більшій концентрації уваги на змісті говоріння, а не формі, інформативного насичення роботи, інтенсивнішого використання творчих завдань та рольових ігор.

Але в цих та інших дослідженнях не розкрито сутність проблеми формування професійних інтересів студентів немовних спеціальностей, в тому числі, математиків.

Мета дослідження полягала у розкритті сутності професійного інтересу та визначенні підходів до їх формування в процесі вивчення німецької мови студентами – математиками. Досягнення мети обумовлювалось виконанням наступних завдань: 1) аналізом літератури на предмет визначення сутності поняття «професійний інтерес»; 2) виокремленням підходів до формування професійних

інтересів у процесі іншомовної підготовки; 3) розкриттям змісту діяльності, спрямованої на формування професійних інтересів студентів.

За означенням у «Психологічному словнику», інтерес – це «емоційно забарвлене ставлення до навколишнього, спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, викликане позитивним, зацікавленим ставленням до чогось, когось» [9, с.73]. Здібності особистості, визначають як «психічні властивості індивіда, які є передумовою успішного виконання певних видів діяльності (набуття знань, умінь і навичок; використання їх у праці)» [там само].

Слід зауважити, що недосконалість окремих досліджень з проблем професійної орієнтації полягає в тому, що наявні учнівські інтереси, які притаманні в тій чи іншій мірі, більшості дітей однієї вікової категорії трактуються з точки зору їх професійної значимості. Але, як справедливо відмічається в окремих дослідженнях [2], навчальні інтереси пов'язані з професійними, хоча вони не завжди співпадають. Крім того, хороша успішність з певного предмету, великий інтерес до нього вказують лише на напрямок професійної придатності, але не на професію. Неспівпадання учнівських інтересів з професійними відзначає К.К.Платонов, який підкреслював, що одним з важливих завдань професійної орієнтації є «як формування професійних інтересів, які співпадають із здібностями до професії (чим вони підсилюються), так і усунення інтересів, які вступають у конфлікт з існуючими здібностями» [6, с.9]. Але слід враховувати, що ставлення до професії починає впливати на ставлення до навчальної діяльності [7].

Під професійним інтересом розуміють також «безпосереднє емоційне практично-пізнавальне ставлення до професії, яке за сприятливих умов переходить у спрямованість особистості на конкретну професійну діяльність, мотиви і цілі якої співпадають» [10, с.60]. «Виростаючи» з пізнавальних потреб особистості, інтерес може виступати одним з мотивів вибору того чи іншого виду професійної діяльності.

На нашу думку, стійкий інтерес до професії проявляється через бажання пізнати детальніше предмет свого інтересу, а значить повинен ґрунтуватися на інформаційній забезпеченості суб'єкта вибору відомостями про основні особливості професійної діяльності, яку обирає. Тим більше, що серед причин невідповідності між обраною професією і психофізіологічними якостями особистості виділяють: а) відсутність інформації про види професійної діяльності, в якій можуть знайти задоволення існуючі пізнавальні інтереси; б) орієнтація тільки на навчальну діяльність; в) неправильне ставлення до одержуваних знань, відрив їх від практичних проблем [5].

Таким чином, інтерес до певного виду професійної діяльності, який ґрунтується на знаннях про майбутню професію та емоційно «забарвлений» – лише такий інтерес, на нашу думку, є визначальним у структурі спрямованості особистості. Для формування такого інтересу слід використовувати всі наявні можливості. Але, як відмічає С.О.Клімов, парадокс нашої системи освіти полягає в тому, що зміст її включаючи «відомості про всі частини світу, країни, континенти, з історії і політики ...», в той же час не дає системи знань про ... множини людських діяльностей, до якої кожна підростаюча людина повинна з часом включитися» [3, с.124].

Отже, інформація про професії, як різні види людської діяльності, про конкретну професію, або професійну галузь, якою цікавиться студент, про вимоги професії до людини, про власні здібності і задатки, особисту професійну придатність, про шляхи освоєння професії – все це повинно складати основу знань, які підкріплюють інтерес до обраної професії, сприяють становленню стійких, глибоких інтересів. Або ж, сприяють професійній самоідентифікації.

Якщо спрямованість особистості визначається інтересами, здібностями, прагненнями, то її змістовна сторона у більшій мірі визначається мотиваційною сферою особистості. Ми розглядаємо професійно значимі мотиви як невід'ємну складову професійної спрямованості.

У «Психологічному словнику» визначено мотиви як «спонукальну причину дій і вчинків людини, те, що штовхає до дії». Причому, «основною мотиву діяльності людини є різноманітні потреби» [9, с.96]. У психолого-педагогічній літературі з проблеми дослідження зустрічаємо різні підходи до визначення природи мотивації людини.

Так, наприклад, Х.Хекхаузен [11], М.Рокич [8, с.499-502] визначають мотиви як суб'єктивні ціннісні диспозиції по відношенню до очікуваних результатів діяльності. Тобто, від

мотиву мети діяльності залежить як, і в якому напрямі будуть використані різні функціональні здібності, що репрезентовані когнітивними структурами. Саме це дає нам підстави пов'язувати формування мотивів вибору професії з розвитком і задоволенням пізнавальних потреб.

В основі теорії мотивації А.Маслоу, лежать уявлення про «ієрархію потреб», які протягом життя в тій чи іншій мірі визначають поведінку людини, спонукають до дії у найбільшій відповідності з своїми можливостями та прагненнями, причому потреба у самореалізації настає тільки після задоволення тих, які їй передують.

В теорії мотивації О.М.Леонт'єва [4], під мотивом розуміють «упредметнену потребу», причому предмет діяльності, будучи мотивом, може бути як матеріальним (речовим), так і ідеальним, але за ним завжди стоїть потреба. Отже, формування мотивів діяльності передбачає виховання професійно ціннісних потреб. Поділ О.М.Леонт'євим множини мотивів на «смыслоутворюючі» і «спонукальні» [4, с.202], покладено в основу концепції формування мотивів, що обґрунтовувались в рамках психологічної теорії діяльності.

Це один аспект у вивченні мотивів, це уявлення про мотиви, як реалізацію установок особистості. Автор теорії установок Д.Н.Узнадзе підкреслює, що зміст мотивації полягає у відшуканні «такої дії, яка відповідає основній, закріпленій у житті установці особистості» [12, с.81]. Виходячи з теорії установок професійне самовизначення трактується як реалізацію наявної у людській психіці установки – схильності до вибору певної професійної діяльності.

Таким чином, професійні інтереси – це емоційно забарвлена система відношень, стійких ознак, що відображають ставлення людини до сфери професійної діяльності, потреби в оволодінні нею, бажання самореалізуватись у ній.

Професійні інтереси пов'язані із:

- здібностями, задатками, нахилами особистості;
- мотивами: з одного боку, інтереси, які спонукають до діяльності, виступають у якості мотивів; з іншого, мотиви, як відображення ціннісних диспозицій особистості, ґрунтуються, крім іншого, на інтересах, установках, прагненнях, потребах особистості;
- із навчальними (пізнавальними) мотивами: прагнення реалізуватись у професії бере свій початок із бажання досягти успіху у навчанні, у підготовці до професійного життя; та соціальними інтересами (мотивами): рейтинг професії, її «соціальний статус», попит на ринку праці, – все це пов'язане із формуванням професійних інтересів.

Формування професійних інтересів студентів у процесі вивчення ними іноземної (німецької) мови полягає у

організації такої діяльності, яка б поряд із засвоєнням студентами програмового матеріалу (лексичні, граматичні форми, орфографія, усне мовлення і письмо) сприяла б засвоєнню знань про майбутню професійну діяльність, основні вимоги до людини, що освоює її; про придатність до професії, відповідність вимогам до неї; про її сутність, систему дій та операцій, здійснення яких є базовими для неї.

Отже, йдеться про наповнення занять із іноземної мови матеріалом професіографічного змісту. Відбір змісту професіографічного матеріалу здійснюється у відповідності до напрямів формування професійних інтересів:

- когнітивного;
- особистісного;
- діяльнісного (або операційного).

Сутність когнітивного (пізнавального, «знаннєвого») підходу полягає у розкритті змісту професії засобами навчальної дисципліни. З метою розвитку професійних інтересів студентів – математиків нами розроблено професійно орієнтований матеріал, який складає зміст навчального посібника [1].

У процесі вивчення німецької мови поряд із основним завданням – навчання читанню та перекладу літератури за спеціальністю нами поставлено наступні завдання: навчання без перекладному розумінню текстів за спеціальністю та передача на німецькій мові основного змісту – реферування, а також розвиток навичок усної мови за спеціальністю. Це завдання витікає з основних цілей навчання на немовних факультетах вузів.

Тексти, над якими пропонується студентам працювати, запозичені з оригінальної німецької літератури, присвячені історії математики, алгебри та геометрії, математичним визначенням, теоремам тощо. Усі тексти супроводжуються великою кількістю граматичних, словотворчих, лексико-граматичних вправ, які спрямовані на аналіз, перевірку розуміння фахових текстів, формування комунікативних навичок і розраховані як на роботу в аудиторіях, так і на самостійне позааудиторне навчання.

Посібник охоплює такі розділи, як «Алгебра»: «Натуральні числа», «Додавання і віднімання», «Множення і ділення», «Дроби», «Алгоритми», «Рівняння»; «Геометрія»: «Трикутник», «Чотирикутник», «Квадрат», а також основні етапи життя і творчості видатних математиків.

З метою активізації пізнавальних інтересів у процесі вивчення німецької мови використовуються вправи на розвиток логічного мислення як з алгебри (див. рис. 1), так і з геометрії (див. рис.2), а також кросворди, прислів'я та приказки, в яких особливо проявляється своєрідність усного мовлення.

Text	Lineare Algebra	Aus sieben Ziffern
	Aufgabe	Schreiben Sie aufeinanderfolgende Ziffern von 1 bis 7 auf: 1 2 3 4 5 6 7 Es ist ganz leicht, sie mit Plus- und Minuszeichen so zu verbinden, dass 40 herauskommt: 12 + 34 - 5 + 6 - 7 = 40. Probieren Sie eine andere Kombination dieser Ziffern, welche nicht 40 , sondern 55 ergibt.
	Antwort	Die Aufgabe hat nicht eine, sondern drei verschiedene Lösungen. Hier sind sie. 123 + 4 - 5 - 67 = 55 1 - 2 - 3 - 4 + 56 + 7 = 55 12 - 3 + 45 - 6 + 7 = 55

Рис. 1 Приклад пізнавальної задачі з алгебри

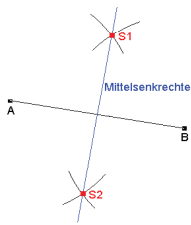
Text	Projektive Geometrie	Mittelsenkrechte einer Strecke
	Übung III b) 	Konstruieren Sie die Mittelsenkrechte der Strecke AB . Die Länge der Strecke AB sei d . Zeichnen Sie jeweils einen Kreis mit Mittelpunkt A und mit Mittelpunkt B mit dem selben Radius r > 1/2 d . Die beiden Kreise schneiden sich in den Punkten S1 und S2 . Die Gerade durch S1 und S2 ist die Mittelsenkrechte der Strecke AB .*
	Aufgabe	Zwei Väter und zwei Söhne aßen zum Frühstück drei Eier, wobei jeder von ihnen ein ganzes Ei aß. Wie erklärt ihr das?
	Antwort	Die Sache erklärt sich ganz einfach. Am Tisch saßen nicht vier, sondern drei Personen: der Großvater, sein Sohn und der Enkel . Großvater und Sohn sind Väter. Sohn und Enkel sind Söhne.

Рис. 2 Приклад пізнавальної задачі з геометрії

Заняття, в змісті яких реалізовується когнітивний аспект формування професійних інтересів студентів, називаємо інформативними.

Особистісний підхід передбачає управління самопізнанням з метою визначення придатності до професійної діяльності. Для реалізації даного напрямку нами розроблено комплекс занять, в змісті яких студенти дізнаються про якості, необхідні для професійної діяльності вчителя, здібності, психологічні властивості, вчать скласти професіограми тощо. Заняття, в змісті яких реалізовується особистісний аспект формування професійних інтересів студентів, називаємо рефлексивними.

Діяльнісний підхід передбачає організацію роботи в умовах, максимально наближених до реальних професійних умов. З цією метою нами розроблено ділові ігри, в змісті яких студенти мають можливість прожити основні ситуації, що виникають у професійній діяльності: конструювати та аналізувати урок з математики; проводити виховну годину; організувати самостійну пошукову діяльність учнів. Заняття, в змісті яких реалізовується діяльнісний аспект формування професійних інтересів студентів, називаємо

операційними.

Таким чином, розуміючи під професійними інтересами емоційно забарвлену систему відношень, стійких ознак, що відображають ставлення людини до сфери професійної діяльності, потребу в оволодінні нею, бажання самореалізуватись у ній, ми розробили систему занять, спрямованих на формування професійних інтересів студентів-математиків. Організація системи професійно орієнтованого навчання передбачала розробку методичного комплексу (навчальна програма, тематика занять різних типів: інформативних, рефлексивних, операційних, що відповідають вимогам програми та потребі у розвитку професійних інтересів студентів; методичне забезпечення, посібники з матеріалами для проведення занять, роздатковий матеріал, дидактичні вправи та ігри; забезпечення системи контролю: діагностичних методик для виявлення якісних та кількісних показників сформованості рівнів професійних інтересів та рівнів навчальних досягнень студентів).

Перспективи подальших досліджень пов'язані із обґрунтуванням критеріїв оцінки сформованості професійних інтересів та методики визначення рівнів сформованості за обґрунтованими критеріями.

Література та джерела

1. Біров І.Й., Канюк О.Л., Кіш Н.В. Німецька мова для математиків. Навчальний посібник. – Ужгород - 2007. – 177с
2. Йовайша Л.А. Проблемы профессиональной ориентации школьников. – М.: Педагогика, 1983. – 128с
3. Климов Е.А. Психология профессионального самоопределения. – Ростов/Дону: Изд-во «Феникс», 1996. – 512с
4. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304с
5. Орёл В.Е. Психологические основы профконсультационной работы со старшеклассниками: Учеб. пособ. – Ярославль: ЯрГУ, 1990. – 84с
6. Платонов К.К. Профессиональные способности и профессиональная ориентация //Профессиональная ориентация и консультация молодежи. – К.: Рад. школа, 1966. – С.8-9
7. Практикум по возрастной и педагогической психологии: Учеб. пособ. для студентов пед. ин.-тов /А.А.Алексеев, И.А.Архипова, В.Н.Бабий и др. /под ред. А.И.Щербакова. – М.: Просвещение, 1987. – 255с
8. Прикладная социальная психология /Под ред. А.Н.Сухова и А.А.Деркача. – М.: Моск. ин-т прак. псих., Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 1998. – 688с
9. Психологичний словник /за ред. В.І.Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 215с
10. Симоненко В.Д. Профессиональная ориентация учащихся в процессе трудового обучения. – М.: Просвещение, 1985. – 224с
11. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность.: В 2т.: Пер. с нем. /под ред. Б.М.Величковского. – Т.1. – М.: Педагогика, 1986. – 408с
12. Узнадзе Д.Н. Мотивация – период, предшествующий волевому акту //Психология личности /под ред. Ю.Б.Гиппенрейтер, А.А.Пузыря. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – С.80-84
13. Штифурак А.В. Формування професійних інтересів студентів педагогічних училищ в процесі вивчення іноземних мов: Автореф. дис... к. пед. н.: 13.00.04 /Інститут вищої освіти АПН України. – К., 2005. – 21с
14. Якубовська Л.П. Використання навчально-рольових ігор професійної спрямованості у процесі навчання іноземної мови майбутніх офіцерів-прикордонників: Автореф. дис. ...к. психол. н.: 20.02.02 /Нац. Акад. прикор. Військ України ім. Б.Хмельницького. – Хмельницький, 2002. – 18с

В статье рассмотрены основные подходы к определению содержания профессиональных интересов студентов. Раскрывается сущность системы формирования профессиональных интересов студентов-математиков в процессе иноязычной подготовки. Определены основные направления формирования интересов: информативный, личностный, деятельностный.

The author of the article has considered the main approaches to the definition of the content of professional students' interests. The essence of the system of formation of students-mathematicians professional interests has been disclosed in the process of foreign language training. The main directions of formation of interests: informative, personal, activity etc. have been defined.